

Форми та тенденції нерівності у стані людського розвитку

Смолій Л.В., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Славінський В.П., викладач

ВСП «Тальянківський агротехнічний фаховий коледж

Уманського національного університету садівництва»

Тенденції до посилення соціальної орієнтації економіки в розвинутих країнах та загострення проблем нерівності рівня життя населення обумовлює включення проблеми людського розвитку до розряду пріоритетних. Концепція людського розвитку виходить з того, що розвиток людини є основною метою і критерієм суспільного прогресу, а економічний потенціал становить підґрунтя для нього. Відповідно до сучасних принципів формування ефективної соціально-економічної стратегії всіх демократичних держав провідна роль надається вирішенню саме цієї проблеми. Тому модернізація економіки нашої країни та складні трансформаційні процеси, які здійснюються в умовах асиметричності регіонального розвитку, вимагають формування механізмів економічного і соціального поступу України на засадах людського розвитку.

Людський розвиток визначається як процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості, здоровим довкіллям [1]. Головними вимірами людського розвитку, що визначені ПРООН, є матеріальний добробут, рівень освіти та стан здоров'я, які дозволяють підтримувати гідний рівень життя. З метою відображення його стану та динаміки використовується такий індикатор, як індекс людського розвитку (ІЛР). Починаючи з 1990 р., щорічно публікується Звіт про людський розвиток у міжнародному вимірі, а з 1992 р. готувалися Національні доповіді про людський розвиток. За останніми даними, Україна у 2019 р. займала 88-тю позицію серед 189 країн і територій, що відповідає середньому значенню 0,750 для країн у групі високого людського

розвитку, однак є нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, яке становить 0,779. Серед країн Європи та Центральної Азії країнами, які мають близьке до України положення за ІЛР у 2019 р. та які певною мірою близькі до України за чисельністю населення, є Казахстан та Російська Федерація, які займають позиції 50 і 49 відповідно. За період з 1990 до 2019 року значення ІЛР України збільшилося з 0,705 до 0,750, тобто на 6,3%. Впродовж цього часу очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,1 років, середня кількість років навчання – на 2,2 роки, а очікувана кількість років навчання зросла на 2,7 років. ВНД на душу населення України скоротився приблизно на 25,6 відсотка [2].

Однак, як і всі середні показники, індекс людського розвитку приховує нерівність розподілу людського розвитку серед населення на рівні країни, що породжує незворотні негативні тенденції. Розрахунки, проведені Інститутом статистики Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури на основі даних опитування домогосподарств для людей віком від 18 до 22 років, показують значну різницю в перспективах людського розвитку в країнах з низьким та високим його рівнем. Так, відповідно до цих розрахунків діти, які народились у країні з дуже високим рівнем людського розвитку, мають більше 50% шансів отримати вищу освіту: у країнах з високим рівнем людського розвитку більше половини людей у віці 20 років здобуває вищу освіту; у країнах з низьким рівнем людського розвитку таких дітей лише 3%. Натомість, у дітей, що народились в країнах з низьким рівнем людського розвитку, набагато менше шансів вижити. Близько 17% дітей, народжених у 2000 році у країнах з низьким рівнем людського розвитку, померло до досягнення ними 20-річного віку, порівняно з лише 1% дітей, народжених у країнах з дуже високим рівнем людського розвитку [3].

Дослідження темпів людського розвитку дозволило виявити такі характеристики, що властиві сучасним реаліям:

– нерівність у стані людського розвитку зберігається, незважаючи на досягнення у зменшенні масштабів крайньої бідності;

- з'являється нерівність нового покоління: спостерігається розрив в розширених можливостях, незважаючи на скорочення розриву в базових можливостях;
- нерівність накопичується протягом життя;
- для оцінювання масштабу нерівності у стані людського розвитку необхідні революційні зміни в системі показників.

Подолання нерівності в людському розвитку є можливим, але для цього необхідно з'ясувати, які форми нерівності є більш значущими для просування людського розвитку та кращого розуміння закономірностей нерівності та факторів, які її зумовлюють. Надмірна нерівність створює значні проблеми для розвитку суспільства, призводить до зубожіння значної частки населення країни. Головним шляхом подолання крайнощів нерівності є розбудова сильної держави з ефективним професійним управлінням в усіх сферах життя та правильним визначенням пріоритетів економічного та соціального розвитку.

Список використаних джерел

1. *Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків* (колективна науково-аналітична монографія) / за ред. Е.М.Лібанової. Київ, 2010. 496 с.
2. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html
3. Веб-сторінка Інституту статистики Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. URL: <https://www.un.org/Depts/unsd/mbsreg.htm>